

BİLGİLERİMİZİN "6 HÂLİ" : BİLGİNİN BASAMAKLARI

Rıza FİLİZOK

Eskiden okullarda gençlere "bilginin altı hali"ni öğretirlerdi. Bu yararlı bir bilgiydi, bilgilerin bilgisiydi ve önemli bir bilgiydi. Böylece gençler, sahip oldukları bilgilerin bilgi basamaklarının hangisine ait olduğunu ve değerini anlardı. Bu aslında "Bir şey karşısında onu bilme yönünden kaç halde bulunabilirim?" sorusunun cevabıydı.

Bir insan bilinecek bir nesne karşısında farklı seviyelerde bilgiye sahip olabilir: Günlük yaşamımızda sohbet ederken çok zaman "Bir şeyi ya biliriz, ya bilmeyiz." deriz. Aslında bu doğru değildir, suyun katı, sıvı ve gaz halinde olması gibi, bilginin de bir üçüncü hali vardır, bu da "zannetmek"tir. Zan, bilgi ile bilgisizlik arasındaki bir haldir ve bilginin üçüncü halidir.

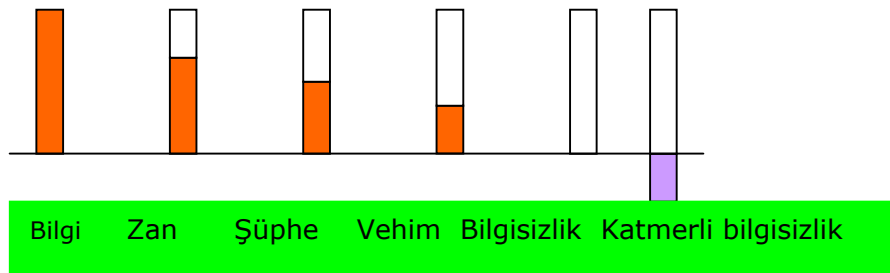
En kıymetli bilgi, şüphesiz kesin bilgidir. Bu bilgiye bilimsel bilgi, kısaca "**bilim**" diyoruz. Fakat her zaman kesin bilgiye sahip olamıyoruz. Günlük hayatımızda, tahmine ve zanna dayanan bilgilere de ihtiyaç duyuyoruz. Hava tahmin raporları böyledir. Zanna dayanan bilgi, zıddı da olması ihtimal dahilinde olan bilgidir. Bir bilgiye "**zan**" diyebilmemiz için bu bilginin gerçek olma ihtimalinin, zıddının gerçek olma ihtimalinden fazla olduğuna inanmamız gerekir. Gerçekleşme ihtimali zayıf olana ise "**vehim**" denir. Bir bilginin gerçek olma ihtimali ile zıddının gerçek olma ihtimali bize göre, eşitse, bu bilgimize "**şüphe**" (şekk) şüphe deriz. Bir şeyi hiç bilmiyorsak, buna "**bilgisizlik**" (cehalet) diyoruz. Fakat bazen bilmediğimizi de bilmeyiz: "Fatih, İstanbul'u 1553'te aldı!" dediğimizde böyle bir durum vardır. Bu tür bilgisizliğe "**katmerli bilgisizlik**" denir, bilgiye sahip oluş merdiveninin en alt basamağı, dolayısıyla en kötüsü budur. Yanılmalarımızın ardında çok zaman bu vardır.

Bilme merdivenini en üst basamağından en alt basamağına kadar şöylece gösterebiliriz:

Bir şeyi:

- 1) Ya biliriz: "bilim" : % 100
- 2) Ya zannederiz: "zan" : % 51, 52...
- 3) Ya şüphe ederiz: "şüphe, şekk" : % 50
- 4) Ya vehmederiz: "vehim" : % 49, 48...
- 5) Ya bilmeyiz: "bilgisizlik" : % 0
- 6) Ya bilmediğimizi de bilmeyiz: "Katmerli bilgisizlik"(cehl-i mürekkeb) : % -0

Bunları, şematik olarak da şöyle ifade edebiliriz:

Bir şey ile, bir nesne ile ilgili bilgimizin bunlardan hangisi olduğuna dikkat etmemiz gerekmektedir. Bilgilerimizi ve bize sunulan bilgileri bu basamakları göz önünde bulundurmadan kabul edersek yanlış ihtimalimiz büyük olur. Atalarımız, yüz yıllarca bilgiye ulaşma yolunda hep bu basit görünen basamakları kullandı, bilimde büyük başarılar elde ettiler. Onların başarılarını özlüyorsak biz de bu basamaklardan yararlanmalıyız.

